

Тхоржевська Т. Д. – доктор педагогічних наук, професор кафедри психології і педагогіки Київського національного лінгвістичного університету.

E-mail: tkhorzhevaska@ukr.net

Tkhorzhevaska T. D. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Chair of Psychology and Pedagogy of Kyiv National Linguistic University.

E-mail: tkhorzhevaska@ukr.net

УДК 37.013.43/.036

КУЛЬТУРНО-ХУДОЖНІ ТРАДИЦІЇ В СТРУКТУРІ ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

І. В. Форостюк

У статті розглядаються структура духовності особистості та місце народних культурно-художніх традицій в цій структурі. Подаються приклади та результати практичної роботи зі студентською молоддю, під час якої використовувалися народні традиції. Робота була спрямована на розвиток духовного потенціалу молоді.

Ключові слова: духовність, виховання, народні традиції, народне мистецтво, творчість.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Виховання молоді та її освіта в усі часи займала провідне місце у системі цінностей суспільства. Історичні події, що відбуваються у країні, суворо перевіряють результати виховання якраз у такі найвідповідальніші часи, іноді змушуючи міняти критерії, виробляти нові підходи до виховного процесу. Тому серед основних принципів нової концепції національно-патріотичного виховання молоді ми бачимо такі, як принципи національної спрямованості і полікультурності, які роблять акценти на необхідності формування у дітей та учнівської молоді національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури, і в той же час відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну

складову культури загальнонародної [1]. У процесі досягнення цих важливих якостей культури особистості на перший план виходить необхідність духовного розвитку молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми, і на які спирається автор. Дослідження проблеми духовності, духовно-культурних цінностей, ціннісного відношення до освіти висвітлена в роботах таких вітчизняних та закордонних вчених-філософів як Андрущенко, С. Анісімов, І. Зязюн, І. Ільїн, В. Кремень, В. Мясішев, Л. Сохань, В. Шинкарук, В. Яковенко; психологів – Б. Ананьєв, Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, Л. Виготський, С. Рубінштейн і педагогів – Є. Бондаревська, Д. Вецель, С. Гончаренко, О. Духнович, В. Кузь, Б. Ліхачов, О. Олексюк, О. Пометун, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Чорна, Г. Шевченко, В. Яковенко. Осмислення культурно-мистецьких та загальноісторичних реалій порушувались у роботах В. Яніва, М. Костомарова, С. Кримського, В. Шаяна, С. Гатальської та інших.

Невирішеним питанням, на нашу думку, є обґрунтування практичних засобів ефективного розвитку духовного потенціалу студентської молоді за допомогою традиційної української народної культури.

Метою статті є обґрунтування поняття культурно-художніх традицій, духовності та її структури, визначення місця українських культурно-художніх традицій у структурі духовності людини, висвітлення практичної роботи, спрямованої на формування духовно-культурних цінностей студентів засобами української народної культури. У цьому ракурсі ми також маємо на меті окреслити деякі особливості східного регіону, де проводилося дослідження.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Процес виховання молоді – це процес створення умов для послідовного розкриття духовного потенціалу людини, здатної до успішної реалізації своїх можливостей, творчого саморозвитку, перетворенню світу навколо себе. «Духовність» як педагогічна категорія представляє собою внутрішній світ людини, і як наукова категорія має свою структуру. Головними компонентами духовності вчені називають інтелектуальний, етичний, естетичний та релігійний компоненти.

У нашій роботі на перше місце поставлений естетичний компонент, який характеризує здатність людини цікавитися прекрасним, вмінням оцінювати витвори мистецтва, створювати новий

естетичний продукт. Духовна творча особистість має розвинутий художній смак, багату уяву, почуття гармонії і певні знання в сфері мистецтва.

Під час досліджень ми проводили роботу, спрямовану на розвиток творчого та духовного потенціалу молоді за допомогою українського народного мистецтва, української культури, оскільки народна культура – важливий елемент духовності будь-якого народу. Працюючи в цьому напрямку, ми не могли не спиратися на українські традиції. Вони стали тим стрижнем, навкруги яких будувалася наша діяльність.

Традиція в цілому визначається як соціальна форма передачі людського досвіду, без якого неможливе функціонування культури; як вид колективної пам'яті; а також певним чином упорядкований, відібраний і структурно організований досвід суспільства [2, с. 122-125].

Володимир Янів вказував на глибоко вкорінений і питомий естетизм українського народу, який проявляється як у побуті, так і у фольклорі, зокрема у народних піснях, вишиванках, писанках тощо [3, с. 12]. Фольклор та декоративні народні мистецтва як його органічні елементи є плідною базою, що дає багатий матеріал для роботи не тільки в напрямку розвитку духовного та творчого потенціалу молоді, але й у формуванні національної ідентифікації молодої людини, відчуття себе українцем, громадянином вільної самобутньої країни.

Наталія Черниш доходить висновку, що для української соціокультурної традиції питання розвитку культури тісно пов'язані з питанням формування нації [4, с. 225]. Ця ідея шляху до національної ідентифікації через народну українську культуру лежала в основі лабораторії – «Художньо-культурні українські народні традиції», яку було організовано для продовження досліджень при науково-дослідному інституті духовного розвитку людини СНУ ім. В. Даля.

Ми вважаємо, що цей напрямок діяльності був і залишається важливим, особливо для східного регіону. Історичні події останнього часу показали нагальну необхідність подальшого розвитку даного напрямку, і навіть посилення подібної діяльності.

Як було зазначено, в нашій роботі ми спирались на фольклорну традицію як ціннісний феномен народної культури, яка на сучасному етапі існує переважно в умовах таких великих свят, як Великдень та Різдво. Саме на них ми робили акцент, працюючи зі студентами ВНЗ. Для підвищення зацікавленості в роботу було включено міжкультурну компоненту (через представлення українських традицій у порівнянні з

традиціями інших країн). Мета такого підходу – показати молоді, що Українська народна культура займає гідне місце у широкому спектрі національних культур, що нам є чим пишатися й навіть чому навчати інших. Протягом кількох років ми проводили зі студентами тематичні заходи та майстер-класи, спочатку Великодні – окрім презентацій про весняні свята в різних країнах, студенти (як українські, так й іноземні) опановували мистецтво писанкарства, а згодом додалися Різдвяні свята, під час яких студенти представляли порівняльний аналіз зимових традицій різних країн та України. Був проведений майстер клас з такого виду народного мистецтва, як плетіння Різдвяного «дідуха».

Одним з напрямків, який зацікавив наших студентів, стало вивчення символіки, що використовується в українському народному мистецтві. Цей напрямок нам підказали самі студенти, які намагалися виразити в своїх роботах власні ідеї за допомогою стародавніх символів. Їм цікаво було дізнатися, що подібна символіка використовується не тільки в писанкарстві, декоративному розписі, вишивках, але й в народних піснях, колядках та щедрівках. У поєднанні всіх цих видів мистецтва й розкривається глибина народного мистецтва будь-якої країни. Якщо людина володіє знанням про сутність хоча б деяких з них, про те, що мистецтво одного народу не можна розглядати окремо, бо воно пов'язано із народним мистецтвом близьких чи далеких сусідів, тоді вона відчуває себе частиною людства, толерантно відноситься до інших народів та їх культури і поважає свою.

Заглиблюючись та вивчаючи різні види мистецтва, порівнюючи українські традиції з європейськими, студенти розкривали для себе красоту українського народного мистецтва, і головне – намагалися продовжувати подібну роботу вдома, самостійно, навчати своїх рідних.

В результаті співпраці та спілкування зі студентами ми зіткнулися з важливим для молоді питанням – можливістю поєднання минулого, де бере початок народна культура, та сучасності, де вже грають свою роль інші чинники – глобалізація всіх сфер життя, розвиток науки та техніки, комерціалізація культури. Тому, роблячи певні акценти на розгляді світоглядних уявлень та вірувань українського народу, ми проектували її на сучасність, що дозволяє їм побачити генезис народної культури, місце України та її мистецтва у світовій культурі сьогодення. Це, в свою чергу, дає поштовх креативним ідеям та підвищує мотивацію до творчої діяльності.

В рамках дослідження було проведено опитування студентів 1-4 курсів, які приймали участь у роботі щодо їхнього знання українських традицій, та запитували учасників, звідки вони отримували ці знання,

які свята і як відзначають у їхніх ролинах. Більша частина опитуваних відповіла, що основну інформацію про українські культурні традиції вони отримали в школі – тобто тут зіграла важливу роль освіта. Однак не дуже велика частина родин дотримується традицій при святкуванні Різдва та Великодня вдома: тільки деякі намагаються накривати традиційний різдвяний стіл або готувати Великодні страви, виконувати релігійні обряди.

Тому для багатьох студентів, наприклад, написати писанку було досить цікаво. Вони, можливо, й робили щось подібне, але колись давно, у школі й за допомогою фломастерів. Під час такого розпису, звичайно, не відчувається всієї магії цього процесу. Крім того, лише одиниці колись тримали у руках справжнього «дїдуха».

Ми намагалися донести до молоді ідею, що хоча на сучасному історичному етапі багато традицій втратили своє пряме значення, але вони залишились яскравим елементом української культури, вартим того, щоб його знати, передавати з покоління в покоління, зберігати, щоб Україна залишалася особливою неповторною країною світу. В той же час, творча людина може застосовувати традиційні елементи в сучасному житті – в одязі, декорі, сучасних піснях, як це ми часто бачимо сьогодні. Зрозуміло, що ця робота потребує подальшого систематичного продовження.

Ще один аспект, який також хотілося б зазначити: народна культура несе в собі як жіночі, так і чоловічі складові. Але більшість видів, наприклад, декоративно-ужиткового мистецтва відображають саме жіночий початок, пов'язаний з одного боку з оберегом житла, побажанням здоров'я, щасливої долі, з іншого – з надією на добрий урожай і, відповідно, гарний прийдешній рік. Це також відображено в народних піснях та обрядах. Така роль народного мистецтва дуже актуальна і сьогодні, тому що на цьому рівні закладається любов до рідної землі, родини, до життя як головної цінності, виникає почуття патріотизму, народжується українська душа, духовність. Звідси йде, звичайно, розуміння необхідності захищати свою країну. Але на сучасному етапі чоловіча складова обов'язково має продовжувати розвивати все те, що закладено на попередньому етапі. Відомо, що патріотичне виховання сучасної молоді, особливо східного регіону, базувалося на прикладах не тільки української історії, а у своїй більшості на прикладах радянської героїки, що було актуально, однак вона безпосередньо пов'язувалася тільки з російською культурою, яка історично мала значний вплив на Луганщині. Всі ці об'єктивні та

суб'єктивні причини, на нашу думку, впливали на недостатньо інтенсивне формування національної свідомості молоді східного регіону.

Висновки й перспективи подальших розвідок в даному напрямку. Таким чином, для формування духовного світу людини необхідна систематична цілеспрямована виховна робота і постійна самоосвіта особистості. Духовність – це складна динамічна система, на яку впливають різноманітні чинники на всіх етапах її формування – культурні, релігійні, політичні, економічні та інші. Народна культура та її художні традиції є дієвим інструментом духовного розвитку людини, які впливають на її світогляд, естетичні смаки і національну ідентифікацію особистості.

Література

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс] / Департамент освіти і науки КОДА. – Режим доступу : <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/normativno-pravova-baza/mon/102-patriotichne-vikhovannya-yunogo-pokolinna>
2. Гатальська С. Філософія культури : Підручник / С. Гатальська – К. : Либідь, 2005. – 328 с.
3. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / упорядник М. Шафовал. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В. Янів – К. : Знання, 2006. – 431 с.
4. Черниш Н. Соціологія : курс лекцій / Н. Черниш – Львів : ЛБА, 1998. – 362 с.

КУЛЬТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ТРАДИЦИИ В СТРУКТУРЕ ДУХОВНОСТИ ЛИЧНОСТИ

И. В. Форостюк

В статье рассматривается структура духовности личности и место народных культурно-художественных традиций в этой структуре. Представляются примеры и результаты практической работы со студенческой молодежью, во время проведения которой использовались народные традиции. Работа была направлена на развитие духовного потенциала молодежи.

Ключевые слова: *духовность, воспитание, народные традиции, народное искусство, творчество.*

FOLK ART TRADITIONS IN THE STRUCTURE OF SPIRITUALITY OF A PERSONALITY

I. Forostiuk

The article examines the structure of spirituality of a personality and the place of folk art traditions in this structure. The examples and results of the practical work

with the student youth are presented. During this work certain folk traditions were also used. This job was directed at the development of spiritual potential of the youth.

Key words: spirituality, education, folk traditions, folk arts, creativity.

Форостюк Інна Вадимівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м.Севєродонецьк, Україна).

E-mail: ingaborge@ukr.net

Forostiuk Inna Vadymivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the English Language Chair of Volodymyr Dahl Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine).

E-mail: ingaborge@ukr.net

UDC 159.923:2-587

PERSONALITY AND SPIRITUALITY: THE CONNECTION BETWEEN PSYCHOLOGICAL TYPE AND OPENNESS TO MYSTICAL EXPERIENCE

Leslie J. Francis, Mandy Robbins

This study examines the connection between openness to mystical experience and psychological type theory, distinguishing between introversion and extraversion, between sensing and intuition, between thinking and feeling, and between judging and perceiving. Data were provided by 146 individuals who responded to an invitation published in the magazine of the Alister Hardy Society for the Study of Spiritual Experience and completed both the Francis-Louden Mystical Orientation Scale and the Francis Psychological Type Scale. The data demonstrated that among this sample feeling types recorded significantly higher scores on the index of openness to mystical experience in comparison with thinking types.

Keywords: psychological type, mysticism, religious experience, Alister Hardy

Introduction. The scientific study of religious experience has been at the heart of the psychology of religion since the early days of the discipline, as evidenced by the classic study of *The varieties of religious experience* first published by William James in 1902 (see James, 1982). An important contribution to this scientific work was initiated by Alister Hardy in the mid-

1920s when he began his now famous quest to collect examples of religious and spiritual experience. Trained as a biologist accustomed to classificatory systems, he envisaged the value of sifting and sorting religious and spiritual experiences into different species or categories. Building on work that he had initiated in 1925, after his retirement from the Linacre Chair of Zoology at the University of Oxford, in 1966 Hardy inaugurated the Religious Experience Research Unit in Oxford. He first placed his appeal for accounts of religious experiences in the religious press, drawing a poor response of some 200 replies. Then he placed his appeal in the *Guardian*, generating over 3,000 responses. Hardy's own writings provide a full and grounded introduction to his motivation underpinning this early initiative to generate a natural science of religious and spiritual experience, including especially the books, *The living stream* (1965), *The divine flame* (1966), *The biology of God* (1975), *The spiritual nature of man* (1979), *Darwin and the spirit of man* (1984), and *The significance of religious experience* (1985). All of this is put into further context by Hay's (2011) magisterial biography of Hardy, *God's biologist: A life of Alister Hardy*.

The first real work of analysis on the archive appeared in Hardy's (1979) book, *The spiritual nature of man*. In this book Hardy examined the first 3,000 accounts collected by the Religious Experience Research Unit in Oxford and classified these experiences in a variety of ways. He defined 22 descriptions of religious experience: a sense of security, protection, peace; a sense of joy, happiness, wellbeing; a sense of (non-human) presence; a sense of certainty, clarity and enlightenment; a sense of guidance, vocation, inspiration; a sense of prayer answered in events; a sense of purpose behind events; a sense of awe, reverence, wonder; a sense of new strength in oneself; a feeling of love, affection; a sense of exaltation, excitement, ecstasy; a sense of forgiveness, restoration, renewal; a sense of timelessness; a sense of release from fear of death; a sense of being at a loss for words; a sense of hope, optimism; a sense of yearning, desire, nostalgia; a sense of integration, wholeness, fulfilment; a sense of indifference, detachment; sense of harmony, order, unity; sense of fear, horror; sense of guilt, remorse. He defined 21 triggers of religious experience: despair or depression; prayer, meditation; natural beauty; participation in religious worship; literature, film, drama; illness; music; crises in personal relations; the death of others; sacred places; visual art; creative work; prospect of death; silence, solitude; physical activity; relaxation; childbirth; happiness; sexual relations; drugs (anaesthetic); drugs (psychedelic). He distinguished between the senses affected: sight, sound, touch, and smell.